

LYGIŲ GALIMYBIŲ PAŽEIDIMAI (AMŽIAUS ASPEKTAS)

Doc. dr. Gediminas Navaitis

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-10101 Vilnius
Telefonas 271 4716
Elektroninis paštas sdk@mruni.lt

Aušrinė Burneikienė

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
Šeimyniškių g. 1A, LT-09312 Vilnius
Telefonas 261 2660
Elektroninis paštas auburn@lrs.lt

Renata Trinkūnienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-10101 Vilnius
Telefonas 271 4716
Elektroninis paštas trinkuniene@gmail.com

*Pateikta 2008 m. lapkričio 21 d.
Parengta spausdinti 2008 m. gruodžio 12 d.*

Santrauka

Straipsnyje aptariama diskriminacijos sąvoka, nagrinėjamas diskriminacijos dėl amžiaus aktualumas Lietuvos visuomenei.

Remiantis lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gautais skundais nagrinėjamas skundų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių, tam įtakos turintys veiksniai, visuomenėje paplitę stereotipai, išskiriamos sritys, kuriose asmenys dažniausiai jaučiasi diskriminuojami.

Tyrimo duomenys atskleidė kai kurias Lietuvai būdingo diskriminavimo dėl amžiaus tendencijas. Iš jų svarbiausios:

- skundų dėl diskriminacijos dėl amžiaus skaičius pastebimai mažėja;
- pagrindinės sritys, kuriose žmonės jaučiasi diskriminuojami dėl amžiaus, yra profesinė veikla ir vartotojų teisių apsauga;
- diskriminacija dėl amžiaus nėra susijusi su diskriminuojamųjų lytimi;
- vyresni žmonės jaučiasi labiau diskriminuojami nei jaunesni.

Pagrindinės sąvokos: asmens amžius, diskriminacija dėl amžiaus, skundai.

Ižanga

Lygių galimybių realizavimas – tai tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose įtvirtinta žmogaus teisių apsauga ir visapusiškas įgyvendinimas. Itin svarbu, kad šios teisės būtų įgyvendinamos nepaisant lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų tarptautinėse sutartyse bei įstatymuose numatytų pagrindų. Lygybės principas grindžiamas lygiomis teisėmis, lygia atsakomybe ir lygiomis galimybėmis visose gyvenimo srityse (Lygių, 2007).

Lygių galimybių pažeidimas, t. y. diskriminavimas, suprantamas kaip žmogaus teisių atėmimas ar turimų teisių apribojimas. Kai tomis pačiomis ar panašiomis aplinkybėmis savo savybėmis ar požymiais tapatus žmogus ar tapati žmonių grupė naudojasi teisėmis ar privilegijomis, kurios nesuteikiamos (atimamos iš kitų) kitiems asmenims ar grupėms.

Dažniausiai žmonės diskriminuojami dėl tam tikrų įgimtų ar vėliau įgytų savybių bei požymių – lyties, rasės, lytinės orientacijos, negalios, amžiaus ir kt. Tokia diskriminacija gali būti tiesioginė ir netiesioginė.

Tiesiogine diskriminacija laikomas toks teisių nesuteikimas (atėmimas), kai asmuo dėl vieno ar kelių požymių yra vertinamas nepalankiau, palyginti su tokių pat gebėjimų ir kompetencijos asmeniu, priklausančiu kitai skirtybės kategorijai, kuriai vertintojas sąmoningai ar nesąmoningai suteikia pirmenybę. Netiesioginė diskriminacija pasireiškia kokių nors kriterijų bei reikalavimų nustatymu, dėl kurių viena ar kelios žmonių grupės gali patekti į prastesnę padėtį. Kaip nurodo A. Bagdonas, R. Lazutka, A. Vareikytė, L. Žalimienė, Lietuvoje netiesioginės diskriminacijos apraiškas dėl amžiaus galima matyti iš parengtų organizuojamų konkursų sąlygų, kad konkursą laimėtų iš anksto pasirinktas asmuo ar jų grupė, nors paslauga galėtų atlikti ir kito amžiaus asmenys (Bagdonas, Lazutka, Vareikytė, Žalimienė, 2007).

Akivaizdu, kad žmogus gyvenimo laikui bėgant keičiasi, ir skirtingais gyvenimo laikotarpiais jis susiduria su skirtingais aplinkinių lūkesčiais bei vertinimais. Antra vertus, amžius, kaip asmens daugia-lypes charakteristikas apibūdinantis kriterijus, gali būti sunkiai pritaikomas lyginant skirtingas socialines grupes. Tai lemia sunkumai, kylantys bandant jas apibūdinti konkrečiais požymiais, nes paprastai nepavyksta sukurti vienareikšmiškai interpretuojamų charakteristikų (Mikulionienė, 2008a; 2008b). Šią problemą lemia aplinkybė, kad chronologinis amžius apibrėžiamas aiškiai, bet jo sąsajos su asmenybės savybėmis pasižymi didelėmis variacijomis, kurios sukuria prielaidas įsigalėti amžiaus suvokimo stereotipams bei juos, o ne realybę atspindinčioms diskriminacinėms nuostatoms. Šiomis sąlygomis asmens amžius dažnai tampa tarsi daugelio jo bruožų – brandumo, pažeidžiamumo, sveikatos atitinkamumu, tapatinamas su profesionalumu ar kitais darbo rinkoje svarbiais bruožais.

Dėl amžiaus suvokimo stereotipų gali nukentėti tiek jaunesni, tiek ir vyresni žmonės. Atitinkamai skirtingo amžiaus žmonės buriasi į organizacijas, ginančias jų interesus. Pensininkų partijos įsikūrė keliose Europos Sąjungos (toliau ES) šalyse, įsisteigė Europos vyresnio amžiaus žmonių platforma (AGE), kuri teigia siekianti išsakyti vyresnių žmonių nuomonę ir propaguoti jų interesus Europos Sąjungoje. Vis daugiau dėmesio skiriama ir jaunimo problemoms. Gana dažnai joms spęsti kuriamos specialios valstybinės institucijos, veikiančios šeimos, moters, vaikų teisių apsaugos sistemose. Dažniausiai kalbant apie jaunimo diskriminaciją pažymima, kad ji remiasi diskriminacinėmis nuostatomis – jauni žmonės linkę netinkamai elgtis, pažeisti įstatymus, nusikalsti (Stop diskriminavimui, 2008).

Čia dera pažymėti, kad diskriminacija gali būti ir pozityvi. ES direktyvos pateikia tiksliai apibrėžtas išimtis, kada tokia diskriminacija pateisinama ir netgi skatinama. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais gali būti nustatomi amžiaus ir lyties reikalavimai mokymuisi ar darbui (pvz., draudimas nėščiai moteriai atlikti tam tikrus darbus) (ES Tarybos direktyva, 1992)

Viena dažnesnių, neretai net nelaikomų diskriminacija, jos rūšių yra diskriminacija dėl amžiaus. Tai praktinis neigiamas individo ar institucijos elgesys su kitu individu dėl jo amžiaus. Diskriminacija dėl amžiaus gali būti kliūtimi tiek jauniems, tiek pagyvenusiems žmonėms įsidarbinti, gauti paslaugas ar skiriant išteklius bei dalyvaujant visuomeniniame gyvenime.

Diskriminacijos dėl amžiaus aktualumą akivaizdžiai patvirtina gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes. Remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, jaunų (iki 30 metų) Lietuvos gyventojų skaičius sudaro apie pusę milijono, vyresnio amžiaus (50–70 metų) gyventojų priskaičiuojama daugiau kaip 700 tūkstančių (Gyventojų sudėtis, 2008). Todėl aptariant diskriminaciją dėl amžiaus reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad su jos apraiškėmis potencialiai gali susidurti apie trečdalis Lietuvos gyventojų.

Taip pat dera pažymėti, kad diskriminacijos dėl amžiaus visuomeninis aktualumas pastaraisiais dešimtmečiais gali augti, nes Lietuvos visuomenė išgyvena sparčių demografinių permainų laikotarpį, kuris, kaip teigia L. R. Aiken, dažnai kuria prielaidas kritiškiau vertinti kurias nors amžiaus grupes, plisti socialiniams stereotipams, susiejantiems visuomenės problemas su amžiaus grupės vyravimu (Aiken, 1995).

Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių gyventojų, struktūra sparčiai kinta. Šiuo metu nėra nė vienos ES šalies, kurioje gimstamumo lygis užtikrintų kartų kaitą (Lietuvos šeima šiandieną, 2007). Atitinkamai Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, didėja priešpensinio ir pensinio amžiaus gyventojų dalis ir mažėja vaikų ir jaunimo dalis. Remiantis Lietuvos statistikos departamento ir Socialinių tyrimų instituto duomenimis, per pastaruosius 17 metų bendro Lietuvos gyventojų skaičiaus vaikų iki 15 metų dalis sumažėjo nuo 22,7 proc. iki 16,5 proc., o 60 metų ir vyresnių gyventojų padaugėjo nuo 15,7 proc. iki 20,4 proc. (Lietuvos gyventojai, 2006). Šie procesai apibūdinami kaip visuomenės senėjimas.

Požiūris į vyresnio amžiaus žmones ir senatvės tarpsnį Lietuvoje, kaip ir kitose išsivysčiusiose pasaulio šalyse, vis dar stokoja objektyvumo ir yra apipintas daugybės mitų bei stereotipų (Lemme, 2003). Nemenką jų dalį platina ir kuria žiniasklaida. Įvairių žinių, taip pat ir apie senatvę, šaltiniais taip pat yra formalus, neformalus ir informalus švietimas (Žemaitaitytė, 2001).

Informalaus švietimo dalis – spauda – atlieka nemažą, bet ne visada pozityvų vaidmenį formuojant pagyvenusio žmogaus įvaizdį. S. Mikulionienės ir D. Petkevičienės teigimu, tai, kaip pagyvenusio ir senyvo amžiaus žmonės atspindimi spaudoje, turi įtakos ne tik jų pačių tapatumo formavimuisi, bet ir kitų požiūriui į juos, neretai tampa elgsenos su vyresnio amžiaus žmonėmis savitu „ideologiniu“ pagrindu. (Mikulionienė, Petkevičienė, 2006).

Dažniausiai vadovaujantis senatvės vertinimo stereotipais, kaip pažymi A. Blaikie, senatvės laikotarpis žmogaus gyvenime traktuojamas kaip trumpas ir nelabai reikšmingas (Blaikie, 1999). Tačiau vien gyventojų pasiskirstymo statistika rodo, jog šis stereotipas klaidingas. Lietuvoje tikėtinos gyvenimo trukmės duomenys rodo, kad 60 metų amžiaus sulaukusi moteris gali tikėtis gyventi vidutiniškai 22 metus, o vyras – 16 metų (Lietuvos statistikos, 2005). Iš šių skaičių lengva padaryti išvadą, kad senatvės laikotarpis nėra trumpas, todėl diskriminuojamų darbo rinkoje vyresnio amžiaus žmonių gana ilgas gyvenimo tarpsnis gali būti aptemdytas socialinės atskirties ir skurdo.

Analogiška padėtis gali būti būdinga ir jauniems žmonėms. Sh. Burnas rašo, kad jauni žmonės, o ypač jaunos moterys, neretai gauna mažesnę atlyginimą, joms nesudaromos sąlygos siekti profesinės karjeros motyvuojant tuo, kad jaunystės amžiaus periodas yra trumpas ir vėliau atsivers geresnės perspektyvos (Burn, 2000). Taigi, ir jaunų, ir vyresnio amžiaus žmonių diskriminacija gali būti paranki tam tikroms socialinėms grupėms, kurios suinteresuotos atitinkamų socialinių amžiaus stereotipų palaikymu.

Nurodytos ir nepaminėtos priežastys skatina išsamiau tirti diskriminaciją dėl amžiaus bei ją skatinančius amžiaus suvokimo stereotipus.

Tyrimo empirinė bazė

Lygių galimybių pažeidimai amžiaus aspektu Lietuvoje beveik netirti. Norint sukaupti šią problemą atspindinčius pradinis duomenis analizuoti 2005–2007 metais. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gauti skundai. Čia dera paminėti, kad į valstybės instituciją kreipiasi asmenys, kurių problemos dažniausiai tikrai sudėtingos, neišsprendžiamos net su artimų žmonių ar vietos institucijų pagalba, todėl tokių skundų analizė padėtų nustatyti didžiausius lygių galimybių pažeidimus.

Analizuotų skundų pasiskirstymą pagal skundo gavimo metus rodo 1 lentelė.

1 lentelė. **Skundai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai**

<i>Metai</i>	<i>Bendras gautų skundų skaičius</i>	<i>Skundų dėl amžiaus diskriminacijos skaičius</i>
2005	120	24,17 proc.
2006	135	17,04 proc.
2007	164	10,37 proc.

Svarbiausieji lygių galimybių pažeidimų dėl amžiaus tyrimo duomenys

Diskriminacijos dėl amžiaus mastą Lietuvoje gali iliustruoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gaunami piliečių skundai. 1 lentelėje pateikiami duomenys rodo, kad, nors Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gaunamų skundų skaičius kasmet auga, skundų dėl amžiaus diskriminacijos skaičius pastebimai mažėja.

Aptariant diskriminavimą dėl amžiaus aktualu išskirti jaunimo ir vyresnių žmonių diskriminavimą. 2007 metais Eurobarometer N 263 atliktos apklausos metu respondentų atsakymai į klausimą „Ar priklausymas nurodytai asmenų grupei yra trūkumas/privalumas dabarties visuomenėje?“ atskleidė, kad ES šalių gyventojai didžiausiu trūkumu mano esant priklausymą šioms asmenų grupėms: neįgalųjų (79 proc.), romų (77 proc.) ir asmenų per 50 metų (69 proc.). Jauną amžių esant trūkumu nurodė tik 20 proc. apklaustųjų (Discrimination, 2007). Analogiška padėtis ir Lietuvoje. Ją iliustruoja 2 lentelėje pateikiami besiskundžiančiųjų dėl lygių galimybių pažeidimų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes duomenys.

2 lentelė. Skundų dėl diskriminacijos pasiskirstymas pagal pareiškėjų amžių

Metai	Jaunų žmonių diskriminacija	Vyresnio amžiaus žmonių diskriminacija
2005	17,24 proc.	79,31 proc.
2006	26,09 proc.	73,91 proc.
2007	23,53 proc.	76,47 proc.

Pastaba. Jaunų žmonių grupei buvo priskirti asmenys, jaunesni nei 30 metų.

Jauni žmonės dažniausiai skundžiasi diskriminuojami dėl skirtingų transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įkainių taikymo, taip pat dėl skirtingų sąlygų įsidarbinti ir nevienodo darbo užmokesčio turint mažesnį darbo stažą.

Atvejo aptarimas. *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo vienos Vilniaus miesto poliklinikų odontologės skundą dėl šioje poliklinikoje dirbančių jaunų odontologų gaunamo mažesnio atlyginimo. Skunde nurodoma, jog jaunų odontologų ir odontologų, turinčių 40 metų darbo stažą, bet analogišką kvalifikaciją ir licenciją, skiriasi darbo užmokesčio koeficientai.*

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, atlikusi tyrimą, poliklinikos vadovybei pasiūlė: spręsti darbuotojų etatų klausimą, įvertinti gydytojų kvalifikaciją, paskirstyti darbo krūvį bei imtis priemonių, kad gydytojams už tokį patį ir vienodos vertės darbą būtų mokamas vienodas darbo užmokestis.

Užsienio mokslinėje literatūroje (Allport, 2000; Fredan, 2003; Schuller, 2003) ir Lietuvos populia-rijoje literatūroje yra išsakyta nuomonių, kad diskriminacija dėl amžiaus neretai siejasi su diskriminacija dėl lyties. Todėl atliekant Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gautų skundų analizę tirta, ar ši nuomonė atitinka skundų skaičių ir pobūdį. Tyrimo duomenys tokios nuostatos nepatvirtina.

Amžiaus ir lyties diskriminavimo sąsajas rodo 3 lentelė.

3 lentelė. Skundų dėl diskriminacijos pasiskirstymas pagal pareiškėjų lytį

Metai	Dėl amžiaus diskriminuojamų vyrų skundų skaičius	Dėl amžiaus diskriminuojamų moterų skaičius
2005	55,17 proc.	44,83 proc.
2006	52,17 proc.	47,83 proc.
2007	58,82 proc.	41,18 proc.

Analizuojant skundus dėl diskriminacijos dėl amžiaus svarbu išskirti tas visuomeninio gyvenimo sritis, kuriose kyla didesnė socialinė įtampa, kur dažnesni diskriminavimo faktai. Toks išskyrimas nėra paprastas, nes neretai skundai atspindi kelias pareiškėjo(-os) problemas. Skundų dėl diskriminacijos pasiskirstymas pagal diskriminavimo sritį, kurioje pareiškėjas(-a), jo/jos nuomone, susidūrė su diskriminavimu, rodo 4 lentelė.

4 lentelė. Skundų dėl diskriminacijos pasiskirstymas pagal diskriminavimo sritį

Diskriminacijos dėl amžiaus sritys	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Priežastys, susijusios su darbo santykiais (nepriėmimas į darbą, neteisingas darbo užmokestis, nepagrįstas atleidimas iš darbo)	44,83 proc.	43,48 proc.	35,29 proc.
Priežastys, susijusios su paslaugų gavimu (kreditai, lizingas, draudimo įmokos, sveikatos priežiūros paslaugos)	20,69 proc.	43,48 proc.	47,06 proc.
Kitos priežastys	34,48 proc.	13,04 proc.	17,65 proc.

Lentelėje paminėtos kitos priežastys – tai įvairaus pobūdžio skundai, pavyzdžiui: amžiaus ribos nustatymai, renkant vadovaujama asmenį; vienoje kavinių vykdoma kontrolė į kavinę neįleisti jaunesnių nei 25 m. asmenų; nepateikta registracijos forma interneto portale, todėl jame negalėjo užsiregistruoti vyresni nei 68 metų asmenys; taip pat daugelis skundų, susijusių su našlių, mokslininkų, karių ir ir pareigūnų pensijų skaičiavimu ir skyrimu.

Aptariant 4 lentelės duomenis galima atkreipti dėmesį į tai, kad nors darbo santykių srityje diskriminacijos faktų gana daug, tačiau pastebima jų mažėjimo tendencija. Dažniausiai pareiškėjai diskriminavimu dėl amžiaus laiko, jų nuomone, nepakankamą atlyginimą už darbą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo priešgaisrinėje tarnyboje dirbančio J. S. skundą, kuriame teigiama, kad priešgaisrinėje tarnyboje dirbantis ugniagesys perorganizavus ją į sukarintą priešgaisrinę dalį, neatitiko vieno iš priėmimo į vidaus tarnybą reikalavimų (amžius viršijo 45 m. ribą) ir liko eiti tas pačias pareigas, gaudamas mažesnę nei bendradarbių atlyginimą, buvo apribotos kitos socialinės garantijos.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atlikusi tyrimą nustatė, kad nors šis klausimas nėra priškirtas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kompetencijai, tačiau, tarnybos nuomone, susidarė situacija, kai darbuotojų atlyginimai priklauso ne nuo atliekamo darbo specifikos ir konkrečių funkcijų. Apie šias problemas informuotas Lietuvos ugniagesių gelbėtojų profesinių sąjungų susivienijimo pirmininkas Saulius Džiautas pateikė siūlomus įstatymų projektus. Tarnyba jiems pritarė.

Reikia pasakyti, kad darbo rinkoje amžius (45 metai moterims ir 50 ir daugiau metų vyrams) yra kliūtis įsidarbinti. Eurobarometer N 263 apklausos rodo, kad net 78 proc. respondentų mano esant mažiau tikėtina, jog tokios pat kvalifikacijos asmenys, vyresni nei 50 metų, gaus darbą ar bus paaukštinotos jų pareigos, palyginti su žmonėmis iki 50 metų. Tuo tarpu jaunimo diskriminacija darbo rinkoje, ES gyventojų nuomone, yra paplitusi kur kas mažiau. Tik 30 proc. apklaustųjų mano, jog mažiau tikėtina, kad asmuo iki 25 metų gaus darbą, bus siunčiamas mokytis ar sulauks paaukštinimo turėdamas tą pačią kvalifikaciją kaip ir vyresnio amžiaus asmuo (Discrimination, 2007).

Amžiaus reikalavimai dažnai darbdavių yra išsakomi priimant į darbą arba nurodomi priėmimo į darbą skelbimuose. Nemaža atvejų, kai priešpensinio amžiaus darbuotojams yra sudaromos nepalankios darbo sąlygos, kad jie išeitų iš darbo „savo noru“.

Pensinio amžiaus Linas P. kreipėsi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl spaudoje pasirodžiusio skelbimo, kuriame kopijavimo paslaugas teikianti įmonė skelbė priimsianti į darbą jauną merginą. Pareiškėjui pasiteiravus apie tai telefonu, įmonės atstovas patvirtino: „Pas mus dirba tik jaunos merginos“.

Kadangi paprašytas pasiaiškinti įmonės vadovas laiku neatsakė į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos paklausimą, jam buvo skirta 600 litų pinigine bauda.

Didelę dalį kitų skundų sudaro pensininkų skundai dėl mažų pensijų, suteikiančių galimybę tik egzistuoti.

Lietuvoje santykinai mažėjant skundų dėl su amžiumi sietinos diskriminacijos profesinėje veikloje, daugėja skundų dėl diskriminacijos vartotojų teisių apsaugos srityje, t. y. žmonės jautėsi diskriminuojami dėl savo amžiaus, kai norėdavo įsigyti prekių ar paslaugų, taip pat dėl diferencijuotų draudimo paslaugų teikimo atsižvelgiant į amžių. Dalį tokio pobūdžio skundų sudaro skundai dėl sveikatos apsaugos paslaugų teikimo, kai nustatomas amžiaus limitas tam tikroms nemokamoms sveikatos paslaugoms gauti.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo Kazimiero D. skundą dėl spaudoje išplatinto skelbimo, kuriame teigiama, kad vyrams iki 75 metų yra nemokamai atliekami prostatos specifinio antigeno tyrimai. Skundo autoriaus nuomone, taip diskriminuojami šią amžiaus ribą peržengę vyrai, kuriems už tyrimus reikia susimokėti patiems.

LR lygių galimybių įstatyme įtvirtinta nuostata, jog valstybės, savivaldybės institucijos ir įstaigos privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės, neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus, todėl atsižvelgdama į išdėstytas aplinkybes ir surinktus duomenis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nusprendė pasiūlyti Sveikatos apsaugos ministerijai spręsti klausimą dėl vyrų amžiaus ribos išplėtimo vykdant priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos patikrą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gaunamų skundų dėl amžiaus diskriminacijos apžvalga rodo, kad pagyvenę žmonės jaučiasi diskriminuojami labiau nei jauni: apie ¼ visų su amžiaus diskriminacija susijusių skundų sulaukta iš vyresnio amžiaus žmonių.

Išvados

Apibendrinant atliktų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai pateiktų skundų tyrimų duomenis reikia konstatuoti, kad jie veikia rodo galimas tolesnių tyrimų kryptis nei išsamiai atspindi diskriminacijos dėl amžiaus mastą Lietuvoje.

Antra vertus, kai kurios tendencijos šioje srityje pakankamai išryškėjo. Išnagrinėjus per 3 metus gautus diskriminuojamų dėl amžiaus asmenų skundus nustatyta, kad pagrindinės sritys, kuriose žmonės jaučiasi diskriminuojami, yra darbo rinka ir sritys, susijusios su vartotojų teisių apsauga. Darbo rinkoje diskriminacija pasireiškia nepriimant asmens į darbą, mokant jam mažesnę darbo užmokestį ar nepagrįstai atleidžiant iš darbo. Vartotojų teisių apsaugos srityje dažniausi skundai dėl nepalankių kredito gavimo sąlygų, didesnių draudimo įmokų, nemokamų sveikatos priežiūros paslaugų nesuteikimo atsižvelgiant į asmens amžių.

Vis dėlto diskriminacijos dėl amžiaus mastas nėra itin didelis, nes, augant Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kasmet gaunamų skundų skaičiui, skundų dėl diskriminacijos dėl amžiaus skaičius pastebimai mažėja.

Surinkti duomenys nepatvirtino gana paplitusios nuomonės, kad moterys dėl amžiaus diskriminuojamos labiau nei vyrai. Diskriminuojamų moterų ir vyrų skaičius skiriasi nedaug.

Vyresnio amžiaus žmonės dažniau skundžiasi diskriminavimu dėl amžiaus nei jaunesni. Tikėtina, kad toks skundų pasiskirstymas atspindi realius su amžiumi susijusios diskriminacijos ypatumus, o šio reiškinio priežastis yra neigiamas visuomenės požiūris į pagyvenusius žmones, nuostatos, kad tokie žmonės bejėgiai, silpni, nenaudingi visuomenei, bei jiems ir jų problemoms skiriamas nepakankamas dėmesys ne tik žiniasklaidoje, bet ir kitose visuomeninio gyvenimo srityse.

Literatūra

1. Aiken, L. R. *Aging: An Introduction to Gerontology*. Thousand Oaks, London: Sage Publications, International Educational and Professional Publisher, 1995.
2. Allport, G. W. *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1954.
3. Bagdonas, A.; Lazutka, R.; Vareikyte, A.; Žalimienė, L. *Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2007.
4. Blaikie, A. *Ageing and Popular Culture*. Cambridge University Press, 1999.
5. Burn, Sh. M. *The Social Psychology of Gender*. N.Y. McGraw-Hill, Inc. 2000.
6. *Discrimination in the EU. II* Special Eurobarometer. European Commission. Report, 2007. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_en.pdf> [žiūrėta 2008 06 30].
7. ES Tarybos direktyva „Dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėsčių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo“. Europos Bendrijų oficialusis leidinys. Tarybos direktyva 92/85/EEB. <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:02:31992L0085:LT:PDF>> [žiūrėta 2008 06 30].
8. Fredan, S. *The Age of Equality. Age as Equality Issue: Legal and Policy Perspectives*. Oxford: Hart, 2003.
9. *Gyventojų sudėtis*. Lietuvos statistikos departamentas. <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2420>> [žiūrėta 2008 06 27].
10. Lemme, B. H. *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2003.
11. *Lietuvos šeima šiandieną*. Lietuvos statistikos departamentas. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id23006>> [žiūrėta 2007 05 30].
12. *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas ir Socialinių tyrimų institutas, 2006
13. *Lietuvos statistikos metraštis 2005*. Lietuvos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/uploads/metr_2005/lt/82/index.html#view> [žiūrėta 2008 06 27].
14. *Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2006 metų ataskaita*. Vilnius, 2007.
15. Mikulionienė, S.; Petkevičienė, D. Senatvės įvaizdžiai Lietuvos periodinėje spaudoje: tarp pagarbos ir baimės. *Socialinis darbas*. 2006. Nr.5(1).
16. Mikulionienė, S. Diskriminacija dėl amžiaus: samprata, raiškos formos ir sritys. *Socialinis darbas*. 2008a. Nr. 7(1).
17. Mikulionienė, S. Diskriminacijos dėl amžiaus samprata viešajame diskurse: asmenų, dirbančių viešajame sektoriuje, atvejis. *Socialinis darbas*. 2008b Nr. 7(1).
18. Schuller, T. *Age Equality in access to Education. Age as Equality Issue: Legal and Policy Perspectives*. Oxford: Hart, 2003.
19. *Stop diskriminavimui*. <<http://www.stop-discrimination.info/>> [žiūrėta 2008 04 27].
20. Žemaitaitytė, I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip besimokančios visuomenės veiksnys*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija. Kaunas: VDU, 2001.

DISCRIMINATION ON THE GROUND OF AGE

Assoc. Prof. Gediminas Navaitis,

Mykolas Romeris University

Aušrinė Burneikienė

Controller of Equal Opportunities

Renata Trinkūnienė

Mykolas Romeris University

Summary

Violation of equal opportunities (discrimination), is understood as a differing treatment of persons under similar circumstances.

Usually people are discriminated because of certain attributes that they are born with or gain during their lifetime, for example gender, race, sexual orientation, inability, age etc.

One of the most common types of discrimination which is often not even considered as discrimination is age discrimination. It is a practical negative behavior of individuals or institutions towards a human because of his/her age. Age discrimination might be a problem to both young and older people when they seek employment, services, when resources are allocated or while participating in the community life.

The article shortly discusses the definition of discrimination and the topicality of age discrimination. On the basis of complaints received by the equal opportunity ombudsman office, the distribution of complaints by the age and gender is analyzed.

It also analyses factors that have affected discrimination and stereotypes as well as areas in which people usually feel discriminated.

Keywords: age, age discrimination, complaints, equal treatment.